

Er hangt voor kapitalen aan vistuig aan roestige spanten van de vele wrakken op de bodem van de Noordzee. En het is bekend: onschuldig zijn deze netten en lijnen bepaald niet. Ze vangen nog dag-in-dag-uit, vele jaren, soms decennia lang, kabeljauw en andere vissen, krabben en kreeften. En niet de kleinsten. Vangst die is gedoemd om langzaam weg te rotten.

FOTO'S: KLAUDIE BARTELINK, COR KUYVENHOVEN

Project tegen ghost fishing

Ghost fishing, die verspeelde netten en vislijnen die door blijven vangen zonder dat die vangst ooit nog bovenwater komt. Veel vissen raken in de netten verstrikt of bijten zich vast in de haken wat weer krabben en kreeften aantrekt. Allemaal dieren die een pijnlijke en nutteloze dood sterven. 'Honderden scheepswrakken op de bodem van de Noordzee zijn zo veranderd in macabere vissengerkshoven, zeggen Ben Stiefelhagen en zijn partner Klaudie Bartelink. 'De Noordzee is,' zo geven ze aan, 'het meest onzichtbare natuurgebied van Nederland. De vele vaak prachtige wrakken zijn rijke oases die zijn begroeid met anemonen. De wrakken zijn de kraamkamers en schuilplaatsen van het onderwaterleven.'

ONVEILIGER Maar helaas voor dat onderwaterleven worden die wrakken steeds onveiliger. Ze raken langzamerhand volledig bedekt met oude visnetten en vislijnen. Het zijn de verspeelde netten van viskotters en de vislijnen van de sportvissers die daar de oorzaak van zijn. 'En van een eveneens populaire vismethode door het plaatsen van staand want netten rondom een wrak,' weet Stiefelhagen. 'Door de scherpe wrakdelen scheuren deze warrelnetten regelmatig af. De netten blijven onderwater dan nutteloos doorvissen. Ieder-

een die wel eens op de Noordzee gedoken heeft kan zich het beeld herinneren van vissen, krabben en kreeften die hierin vastzitten en zo een tragische dood sterven. Buiten dat die netten en lijnen een gevaar vormen voor het onderwaterleven, vormt dit soort vervuiling ook een gevaar voor duikers.'

Het duo van duikschool Get Wet – Stiefelhagen is eigenaar, Bartelink naast onderwijskundige ook instructeur - kijkt niet meer toe. Ze grepen dit Jaar van de Oceanen aan voor een schoonmaakactie. Duik de Noordzee schoon. Nog een druppel op de gloeiende plaat maar als het aan Stiefelhagen en Bartelink ligt wordt dat (veel) meer.

OUDE VISSERSBOOT Hun actie ging vrijdag 12 juni van start ging met een eerste schoonmaakpoging van de Rem III. Het wrak ligt op zo'n twaalf mijl uit de kust bij Noordwijk en dankt zijn naam aan die ligging: het derde wrak gerekend vanaf het inmiddels verdwenen Rem-eiland waarvan ooit de eerste op Nederland gerichte commerciële televisie werd uitgezonden.

Het schip ligt op twintig meter diepte en is ongeveer veertig meter lang. Het kanon is er een paar jaar geleden vanaf getrokken en la-

ter geborgen. Het staat nu in het oorlogsmuseum in Overloon. De eigenlijke naam van de Rem III was de Delft. De vissersboot werd in de tweede wereldoorlog door de Duitsers in beslag genomen en voorzien van een groot kanon om als zogenaamde voorpostenboot voor de kust te kunnen patrouilleren. Op zoek naar de vijand. En als er vanuit Engeland bommenwerpers overkwamen moest die informatie worden doorgegeven aan de stellingen landinwaarts. Maar een echt oorlogsschip zo'n vissersboot, nee dus. En een gemakkelijke prooi voor de geallieerden.

TIEN JAAR Het doel van het project Duik de Noordzee schoon is met ervaren duikers de netten, lijnen, vishaakjes en vislood te verwijderen en de honderden verstrikte dieren los te snijden. Hij liep al langer met de idee van deze actie, de 56-jarige Ben Stiefelhagen. Tien jaar geleden al schreef hij het eerste artikel over de vissengerkshoven op de wrakken. En nu zijn er deze zomermaanden naar schatting 500 kg vistuig van de wrakken geborgen en honderden dieren bevrijd. 'Samen met enthousiaste, ervaren duikers,' zegt hij. En vervolgt: 'De belangstelling is groot.' In totaal ongeveer 50 vrijwilligers. Ze varen vanuit twee havens met duikcharters om langs de Noorden Zuid-Hollandse kust onderwater te gaan.

Stiefelhagen: 'We hebben veel waardering gekregen en we hebben het idee dat het de mensen bewust maakt van hoe we met onze Noordzee omgaan.' Hij zoekt ook bewust publiciteit. TV/Radio West, LLink, BNN, WebRegio.tv, Hollanddoc, Greenpeace, Vissenbescherming, diverse kranten, Vroege Vogels radio en tv. Zijn 38-jarige partner Klaudie Bartelink, behalve duikinstructeur bij Get Wet ook documentairemaakster, filmt onderwater. Beiden zijn betrokken geweest bij een film voor de World Ocean Day van 8 juni in Rotterdam. 'Tijdens de research en de interviews met de diverse organisaties die zich bezig houden met de Noordzee zijn we ons nog meer bewust geworden dat duurzaamheid begint in je eigen achtertuin. We kunnen als Nederlanders wel heel hard roepen dat het in de wereld allemaal anders moet, maar wij hebben besloten om ons fysiek in te spannen voor ons eigen grootste natuurgebied: het Nederlandse deel van de Noordzee, anderhalf keer zo groot als Nederland.'

ELK JAAR MINDER Bartelink duikt inmiddels alweer zo'n zes jaar in die Noordzee. Zag in het begin naar eigen zeggen alleen maar de mooie dingen. 'Maar hoe vaker ik er kwam, hoe meer het opviel. Zeker toen ik ook onder water ging filmen. Ik zag het elk jaar minder worden. Zag ook die warboel van net-

ten en lijnen. Dus begon ik dieren los te snijden. Ik had een doel.' En Stiefelhagen: Om de Noordzee te beschermen is het belangrijk om deze zichtbaar te maken. 'We willen ook marinebiologen en Imares Wageningen betrekken bij het project om de Noordzee nog meer in kaart te brengen en zodoende mee te helpen aan de ontwikkeling van marine parken.'

De zorg over de toekomst van de oceanen en zeeën is reëel. De documentaire *The end of the line*, waarover *Onderwatersport* in de uitgave van juni van dit jaar aan de vooravond van de Nederlandse première tijdens World Ocean Day in Rotterdam uitgebreid berichtte, maakte dat nog eens heel erg duidelijk. De film over het wereldwijde probleem van overbevissing maakte ook diepe indruk op Bartelink. Zegt dat 'we nu de vissen van onze kinderen en kleinkinderen eten' en noemt als voorbeeld dat inmiddels al 93 procent van de kabeljauwen wordt gevangen voor ze kunnen paaien. 'Vroeger zaten er hele scholen kabeljauw op een wrak, nu vind je maar een enkele. Deze vissen kunnen twee meter lang worden, maar tegenwoordig is de kabeljauw die in de winkel ligt gemiddeld zeventig centimeter groot.' En ook: 'Als we zo doorgaan leven er rond 2050 alleen nog maar kwalen in de oceanen.'

GPD Ze vertelde dit alles ook tijdens de eerste schoonmaakactie op de Rem III aan Annet van Aarsen die voor de GPD, de groep van grote provinciale dagbladen met een gezamenlijke op-lage die die van de Telegraaf verre in de schaduw stelt. Uit haar reportage: (...) *Het is een zonnige middag en buitengaats staan de golven een krappe meter hoog: de omstandigheden zijn*

goed genoeg om een duikje te wagen. Schippersvrouw Paula meldt de autoriteiten dat de Aquila de haven verlaat. Even te voren hebben zes duikers hun zware dubbelsets aan boord gesjouwd. Duiken op de Noordzee kan op een goede dag

kinderlijk gemakkelijk zijn, maar meestal zijn zulke expedities zwaarder dan een doorsnee duik in binnenwater. Soms zitten alle omstandigheden tegen: dan gaan de duikers zeeziek te water, moeten ze vechten tegen de stroming omdat de kentering anders valt dan van te voren was berekend en is het zicht onder water slecht door algenbloei. Het moeilijkste moment komt bij zulke duiken als ze weer aan boord moeten klimmen: als de duiktrap vanwege de golfslag anderhalf, twee meter heen en weer klapt. Maar zo heftig zijn de omstandigheden deze dag niet (...)

Ben Stiefelhagen organiseerde al eerder schoonmaakduiken op de Noordzee, maar dit jaar pakt hij het met Bartelink groter aan. Dank zij hulp van sponsor Oracle en het Scheveningse schippersechtbaar Willem en Paula Schouwenaar - zij stellen hun boot de Aquila gratis ter beschikking - maakten ze deze zomer met een wisselende groep Noordzee-duikers een aantal duiken om verschillende wrakken te ontdoen van vistuig. 'Het is een druppel op een gloeiende plaat en ik weet dat er telkens weer nieuw vistuig bij komt,' weet Bartelink. 'Maar we hopen dat door onze actie mensen meer gaan nadenken. En dat collega-duikers straks - als ze een duikje maken - gewoon ook hun mes pakken om verstrikte dieren los te snijden. Het is een kleine moeite.'

DAGEN Stiefelhagen en Bartelink hebben dit duikseizoen, van mei tot en met september iedere week wel enkele dagen - tot drie per week - aan het project besteed. Stiefelhagen organiseerde de doordeweekse schoonmaakdagen, en Bartelink filmde. Samen gingen ze - uiteraard - ook mee op iedere schoonmaakdag, gaven lezingen en stonden ze de media te woord. Ook buiten het seizoen wordt er aan de actie Duik de Noordzee schoon gewerkt. Daarnaast zijn er dus de circa vijftig ervaren wrakduikers en onderwaterfotografen die zich inzetten. Door de sponsoring zijn er voor die vrijwilligers, de deelnemende duikers, geen kosten aan verbonden. Voorwaarde is wel dat ze over ruime Noordzee-ervaring beschikken. 'Er moet,' aldus Stiefelhagen, 'wel onderwater gewerkt worden. En het werken met hefballonnen is niet geheel zonder risico, verder vraagt het verplaatsen en lossnijden van grote netten teamwork en overleg. Het zijn dus best uitdagende duiken, voor een zeer goed doel.'

Uit het verslag van Annet van Aarsen: (...)Benedendeks neemt oud-mariniër Ben Stiefelhagen het duikplan door (...) Het is de bedoeling dat de eerste twee duikers een lijn uitleggen over het schip, zodat iedereen de weg terug naar de stijlijn kan vinden, en bij de ankerketting een grote

blauwe zak ophangen die aan het einde van de duik vol met lijnen en resten van visnet naar boven zal worden gebracht. Het tweede paar duikers neemt ook zo'n zak mee. Ben en Klaudie, die als laatste te water gaan, zullen aan het einde van hun duik een paar hefballonnen vullen met lucht en de buit 'omhoog schieten' (...)

Ben Stiefelhagen en Klaudie Bartelink proberen door via de media aandacht te vestigen op het probleem van ghost fishing niet alleen meer voorlichting te geven en duidelijk te maken wat er op de Noordzee-bodem gebeurt omdat dat alles kan bijdragen aan de bescherming van ons grootste natuurgebied, ze hopen zo ook via extra sponsoring meer middelen te genereren om het project - er wordt momenteel jaarlijks € 5.000 aan besteed, exclusief het aantal arbeidsuren - groter te doen groeien. Het is tot nog toe nog een particulier project, maar de wens is een stichting hiervoor op te zetten. De nieuwe website www.duikdenoordzeeschoon.nl is er als voorbereiding op al gekomen.

NIET POPULAIR 'Soms,' zo zegt Stiefelhagen, 'krijgt het project een beetje sponsoring van bedrijven, maar de Noordzee is niet erg populair. Bij bedrijfsinitiatieven maatschappelijk verantwoord ondernemen gaat de voorkeur meer uit naar de medemens: gehandicapten, oude-

ren, e.d. Het onderwaterleven op de Noordzee is niet zo vanzelfsprekend.' Toch hoopt hij met Bartelink op meer middelen in de toekomst. 'Met een groter budget kan de uitvoering verder worden uitgebreid, kunnen we veel meer tijd vrij maken voor het oprichten van een stichting, voor de duikdagen, media, lezingen, website en het maken van film- en fotomateriaal. 'Ook de duikcharter die nu alleen de brandstof vergoed krijgt, kan dan een vergoeding krijgen.'

Uit het verslag van Annet van Aarsen: (...)Als het wrakanker op zijn plek ligt en de Aquila vlak bij de twee boeitjes aan het eind van de lijn zijn eigen anker heeft laten vallen, is het tijd om van boord te springen. Het is vlak voor de kentering en de stroming is er bijna uit (...) Het water is helder, het wrak heeft nog steeds duidelijk herkenbare vormen en staat rechtop in het zand. Een grote school steenbolken flitst nerveus heen en weer. Opvallend zijn de grote trossen eieren die de pijlinktvissen her en der hebben opgehangen (...) Zo begint een werk van snijden en zagen, voorzichtig, want het risico om zelf aan de haak te worden geslagen is levensgroot. Meteen is al duidelijk dat het wrak onmogelijk in één duik ontdaan kan worden van alle vistuig en -netten. Het wrak hangt vol met lijn en kunsttaas, vooral oranje met gele rubberen inktvisjes (...). Her en der snijden ze een krabbetje los. Maar vaker zijn

HET IDEE IS NU OM SCHOLIEREN EN CONSUMENTEN DE MOGELIJKHEID TE GEVEN OM VOOR € 120 EEN DUIKER TE 'ADOPTEREN' VOOR EEN SCHOONMAAKDAG

ze te laat: dan treffen ze een kadaver (...)

Plannen, Stiefelhagen en Bartelink hebben er genoeg. Meer aandacht schenken aan professionele films en foto's van de Noordzee. 'Om de Noordzee te beschermen is het belangrijk om deze zichtbaar te maken,' weten ze. Ze willen de banden ook gaan versterken met de vissers, NGO's en Stichting De Noordzee. Ze willen met vissers oplossingen bedenken voor het vistuigprobleem, bijvoorbeeld het zoeken naar meer milieuvriendelijke alternatieven (bijv. gietijzer gebruiken in plaats van lood, lijnen en netten van afbreekbaar materiaal en alternatieven voor de staande want methode). Ze willen Noordzee duikers meer bewust maken van hun ambassadeursrol.

BEWUST Met het project Duik de Noordzee schoon denken Stiefelhagen en Bartelink met een concreet voorbeeld te laten zien hoe er wordt omgegaan met wat ze 'onze eigen achtertuin' noemen. Ze werken daarmee ook indirect mee aan de lobby voor de marine parken die noodzakelijk zijn om de Noordzee gezond te houden. Zeggen ook: 'Het doel is in de eerste plaats om iedere schoonmaakdag dieren hun vrijheid terug te geven door ze los te snijden uit de netten en lijnen. Maar ook willen we zoveel mogelijk consumenten bewust laten worden

van wat ze 's avonds op hun bordje hebben liggen als het om vis en speciaal Noordzee-vis gaat. Daarvoor hebben we veel support nodig, zowel van mensen die geloven in het project en het gaan uitdragen en natuurlijk in keiharde pegels om alles gefinancierd te krijgen.'

Uit het verslag van Annet van Aarsen: (...) Na een duiktijd van een uur, is het tijd om in te pakken. Ben en Klaudie, die als laatste in het water lagen, zijn dan nog bezig met een groot net, dat niet meer in de verzamelzakken paste en dat ze voor het gemak maar aan een grote hefballon hebben vastgemaakt. Die trekt het net metershoog strak in de waterkolom wat het snijden een stuk makkelijker maakt. Het zit vol met miljoenen kleine garnaalachtige diertjes, een soort krill. Plots komt er een flinke school haring voorbij, aangetrokken door dit buitenkansje van een feestmaal. Een passende afsluiting van een uur hard werken (...)

Ben Stiefelhagen en Klaudie Bartelink benadrukken het. Ze zijn blij met iedere steun om dit project door te zetten. Er is tijdens een recente wrakduikdag ook al een aantal ideeën ontstaan toen er met een aantal betrokken duikers is gebrainstormd. Het idee is bijvoorbeeld nu om scholieren en consumenten (burgers) de mogelijkheid te geven om voor € 120 een duiker te 'adopteren' voor een schoonmaakdag. Deze duiker zal op een duikdag kilo's netten en lijnen kunnen verwijderen van een wrak. 'We denken dat dit een laagdrempelig en sympathieke manier is om een goede bijdrage te leveren. We willen met een foto ook direct laten zien wat deze € 120 op heeft geleverd. De donateur krijgt deze foto gemaild met de duiker erbij.'

MOOI Bedrijven willen ze vragen een volledig duikteam te sponsoren voor een dag. Dat zal ongeveer neerkomen op een bedrag van € 1.800. Stiefelhagen: 'Dit bedrag is inclusief een lezing die wij kunnen verzorgen met video en fotoreportages tijdens bijvoorbeeld een lunchbijeenkomst, waarbij we medewerkers van bedrijven op een inspirerende wijze bewust kunnen maken van de oceanen en in het bijzonder de Noordzee. Want maar weinig mensen kunnen zich voorstellen hoe mooi het in de Noordzee kan zijn. Ook kunnen we ze informeren over waar de vis die we eten vandaan komt en hoe we zelf bewuster kunnen omgaan met het consumeren van deze natuurlijke bron.'